

Energisystem
Emma Johansson, 08-677 25 05
emma.johansson@energiforetagen.se

Till: registrator@svk.se
Kopia till: civilplikt@svk.se

Remissvar på Svenska kraftnäts regeringsuppdrag analys av civilplikt inom elförsörjningen (KN2023/04096)

Energiföretagen Sverige ger röst åt omkring 400 företag som producerar, distribuerar, säljer och lagrar energi. Energibranschen investerar omkring 30-35 miljarder kronor årligen. Med rätt förutsättningar kan vi fortsätta trygga energileveranserna till hushåll, företag och samhälle - varje sekund, året om - samtidigt som vi driver på den förändring som möjliggör framtidens energisystem. Vårt mål är att; utifrån kunskap, en helhetssyn på energisystemet och i samverkan med vår omgivning, utveckla energibranschen – till nytta för alla.

Sammanfattning av Svenska kraftnäts redovisning

Svenska kraftnät har analyserat nuläget och identifierat ett behov av minst 6 000 personer för att stärka elförsörjningens förmåga att hantera det ökade behovet av insatser under en kris och höjd beredskap. I utredningen av civilpliktsuppdraget föreslås att cirka 1 000 personer skulle kunna vara inskrivna under civilplikt i slutet av 2028, i syfte att bidra med en avgörande förstärkning av elförsörjningens personalkapacitet under en kris. Vidare identifieras områden som kräver ytterligare personalförstärkning, inklusive utökad reparationsberedskap för ledningar och stationer, bemanning av för närvarande obemannade vattenkraftsstationer och energihantering genom ö-driftledning.

Utredningen av skyndsamt aktivering av civilplikt kräver att man identifierar individer som redan har grundutbildning eller arbetslivserfarenhet, vilket har begränsningar och inte helt kan uppfylla målet med civilplikt. Därför bör denna utredning ses som ett av flera verktyg i totalförsvarets personalförsörjning. Rapportens slutsats är att en långsiktig aktivering av civilplikt, med värnplikt och grundutbildning, kommer att vara nödvändig inom elförsörjningen på längre sikt.

Energiföretagens synpunkter

Energiföretagen Sverige välkomnar och ställer oss positiva till Svenska kraftnäts regeringsuppdrag av civilplikt inom elförsörjningen. Behovet att agera för stärkt reparationsberedskap är skyndsamt. Säkerhetsläget är allvarligt och kan förvärras. Behovet av handling för att fortsätta verksamheten i samband med ett väpnat angrepp behöver öka samtidigt som tillgängliga resurser behöver förvaltas effektivt. Det behövs även tydlig styrning och prioritering av förmågenivåer när, vart och hur de civilpliktiga ska verka om behoven finns på flera vitt spridda platser samtidigt.

Vi instämmer i Svenska kraftnäts slutsats att det är nödvändigt med en långsiktig försörjningsplan av personal inom hela energisektorn förutom det snabbspår av civilpliktiga inom elförsörjningens som nu föreslås. Energiföretagen anser att de viktigaste åtgärderna för att stärka energisektorns beredskap vad avser personalförsörjningen i höjd beredskap är de åtgärder som redan nu genomförs av respektive företag i branschen där krigsplacering används som planeringsåtgärd inför en möjlig aktivering av den allmänna tjänsteplikten.

Energibranschen i Sverige är avgörande för att Sverige ska klara reparationsförmåga och behov av återuppbyggnad och/eller nybyggnation i större kriser. Elektrifieringen av samhället gör dessutom att energisektorn växer kraftigt och det innebär i sin tur att det krävs hög kompetens, ny kompetens och nya perspektiv. Vi behöver helt enkelt fler människor som gör jobbet, både nu och framöver.

Vi välkomnar många delar i Svenska kraftnäts redovisning, men vill ge följande medskick.

- Det är viktigt att aktörernas pågående och planerade arbete för att stärka den civila beredskapen fortsätter och att återaktivering av civilplikten ses som ett välkommet komplement.
- Principen att aktörerna även fortsättningsvis krigsplacerar personal i verksamheter under allmän tjänsteplikt behöver tydliggöras.
- På längre sikt bör det analyseras om civilplikt är lämpligare än allmän tjänsteplikt som form, även för privata företag.
- Överväg om kostnaderna för civilpliktsutbildningarna bör finansieras genom en separat anslagspost istället för genom elberedskapsanslaget. Det anslaget bör användas för aktörernas beredskapsåtgärder.
- Kostnader som införandet av civilplikt skulle innebära för privata företag behöver analyseras. Ett exempel är direkta och indirekta kostnader för den kontinuerliga utbildning som är nödvändig för att berörd personal skall upprätthålla sin kompetens.
- Förebyggande skydd av anläggningar behöver också beaktas i arbetet med den civila beredskapen.
- På sikt behöver civilplikten breddas till hela energibranschen och andra yrkeskategorier som stödjer och skyddar verksamheter.

Specifika kommentarer

2.1.1 Nuläge

Samhällets behov av el ökar och beror till stor del på energiomställningen som pågår för fullt. Det ställer stora krav på utvecklingen av det svenska kraftsystemet. Utöver tekniska utmaningar brottas elkraftbranschen med stora utmaningar inom personal- och kompetensförsörjning. Idag arbetar cirka 21 000 personer i branschen.¹ Energimyndigheten uppskattar att det kommer behöva tillföras 8 000

¹ Statistiska centralbyrån. (2021). SNI kod 35.1 *Generering, överföring och distribution av elkraft.*

personer under de kommande åren för att möta det förväntade arbetskraftsbehovet inom energiförsörjningen.²

En betydande utmaning för kompetensförsörjningen och därmed för tjänsteplikt och civilplikt inom energiområdet är den befintliga och identifierade kompetensbrist som råder. En betydande andel av den tjänstgörande arbetskraften kommer att gå i pension inom de närmaste åren och inflödet av kompetens till energisektorn är otillräcklig. Enligt Energimyndigheten är kompetensbristen inom elnätet (kopplat till möjligheterna att elektrifiera) större än inom andra områden inom energisektorn och sektorer direkt eller indirekt kopplade till elektrifieringen, så som industrin och transportsektorn.

Det är därför viktigt att se över möjligheterna att rekrytera och utbilda förstärkningspersonal samt kartlägga de utbildningsmiljöer för färdighetsträning som krävs för säker och relevant utbildning, som Åsbro, Porjus och Jokkmokk. Ger dessa utbildningsmiljöer tillräckliga möjligheter att utbilda tillräckligt många och är det möjligt att rekrytera förstärkningspersonal till ett område som inte lyckas attrahera tillräckligt med unga och vuxna i fredstid? På kort sikt är Svenska kraftnäts analys att använda existerande utbildning en förutsättning. På lång sikt behövs såväl riktade som breda och nationella insatser för att lösa de stora kompetensbehoven och säkra förutsättningarna för utbildning kopplat till såväl kompetensförsörjning som civilplikt.

4.1 Tidigare erfarenheter av civilplikt inom elförsörjningen

Civilplikt är inte tänkt att användas som ett verktyg för att tillgodose elkraftbranschens behov av arbetskraft i fredstid. Arbetsgivare och branschorganisationer har ett eget ansvar att tillgodose kompetensförsörjningen inom branschen, men en återaktivering av civilplikten, framför allt med mönstring och lång grundutbildning, skulle sannolikt ge positiva effekter för både arbetsgivare och individerna även i fredstid.

Energiföretagen instämmer i att ansvarsprincipen och närhetsprincipen ska i största mån gälla. Företag som arbetar med produktion och distribution av el, samt underhåll och reparation av anläggningar – inklusive entreprenörer och underentreprenörer – behöver kunna ha civilpliktiga hos sig i sin kärnverksamhet.

Samtidigt som det tuffa kompetensförsörjningsläget är civilplikten en möjlighet att stärka kompetensförsörjningsbasen för energisektorn och därmed säkra en robust elförsörjning även under fredstid. Detta ser vi som positivt.

² Energimyndigheten. (2023). *Kompetensförsörjning för elektrifiering – kartläggning och analys.*

4.3 Personalbehov och personalkategorier

4.3.1. Prioriteringsgrunder

Erfarenheter från den fullskaliga invasionen av Ukraina

Enligt en rapport från UNDP 2023³ uppger ukrainska myndigheter att mer än 1500 missiler och drönare tillsammans med beskjutning och granater träffat mål inom energiinfrastruktur under perioden oktober 2022 till mars 2023, varav uppskattningsvis 100 missiler träffat stora anläggningar viktiga för energiförsörjningen. I slutet av april 2023 hade alla Ukrainas vattenkraftverk och kraftvärmeverk på något sätt, i större eller mindre omfattning, åsamkats skada av militära aktioner från marken eller genom luftangrepp. Ukrainas totala kapacitet för elproduktion hade i april 2023 halverats jämfört med före 24 februari 2022.

Det är viktigt att beakta de lärdomar som har och kommer att dras från kriget i Ukraina i utvecklingen av civilplikten. En lärdom från kriget i Ukraina som inte belyses är att energiinfrastrukturen måste ha förmåga att i mycket större utsträckning skydda anläggningar förebyggande mot drönarattacker, robotmissiler och sabotage av ledningar i mark, luft och till havs. Det finns en risk att fokus snarare läggs på resurser för reparationer inom elberedskapen på bekostnad av förebyggande skyddsåtgärder som även är en viktig del.

Även lärdomar från covid-19 och nuvarande högst osäkert omvärldsläge med eskalering av kriget till fler länder i Europa bör tas i beaktande. På sikt ser vi att fler yrkeskategorier såsom vaktbolag är viktiga att inkludera för att stärka det fysiska skyddet av kritisk energiinfrastruktur. Även fler yrkeskategorier kan behöva inneha civilplikt på myndigheter och privata företag, inte minst gäller detta vissa strategiska kompetenser i energibranschen då det i kris eller krig är helt nödvändigt med en stark och uthållig försvarsförmåga mot cyberangrepp.

4.3.2 Identifierade personalbehov

Civilpliktiga för reparationsberedskap för ledningar och stationer

En god reparationsberedskap kräver en rad olika kompetenser för att tillgodose behoven att återställa elförsörjningen. Reparationsberedskapen utgörs av bl.a. montörer, tekniker, projektörer och arbetsledning till ovanstående. Svenska kraftnät avser att samverka med branschen och Elbranschens Riktlinjer (EBR) för att så långt det går harmonisera civilpliktsbefattningar med befintlig nomenklatur.

Detta är mycket positivt ur ett elsäkerhets- och kompetensförsörjningsperspektiv.

I kombination med avtal som säkrar tillgången till den befintliga insatsstyrkan under höjd beredskap ser Svenska kraftnät att civilplikt kommer att vara ett viktigt verktyg för att säkerställa en god reparationsberedskap. Det önskade läget är att ha en omfattande reparationsberedskap fördelat i regionala arbetslag som ska

³ United Nations Development Programme (UNDP). 2023. *Towards a green transition of the energy sector in Ukraine*. [Towards a Green Transition of the Energy Sector in Ukraine | United Nations Development Programme \(undp.org\)](https://www.undp.org/publications/towards-a-green-transition-of-the-energy-sector-in-ukraine)

kunna reparera ledningar och stationer i både lokal-, regional- och transmissionsnät.

Energiföretagen ställer sig positiva till förslaget om beredskapsavtal. Det krävs tydlig reglering av hur avtal ska upprättas för att säkerställa tjänsteleveranser under höjd beredskap så att inte företag blir av med viktig kompetens. En annan betydande och komplex fråga är hur de tjänster som leverantörer och underleverantörer levererar ska kunna säkerställas under höjd beredskap och i konkurrens med andra aktörer. Vi är positiva till att det tas fram former för detta nu. Detta är fundamentalt så att inte verksamhetsaktörer, inklusive entreprenörer och underleverantörer, förlorar rådighet över den personal som är nödvändig för att upprätthålla verksamhet i fredstid såväl som under höjd beredskap.

För att uppnå lokal närvaro i insatsområdena bör Svenska kraftnät utgångsplacera de civilpliktiga nära verksamhetsutövare inom elförsörjningsområdena. Det är viktigt med snabb och effektiv hantering och mobilisering under nationella störstörningar såväl som i höjd beredskap. Elsamverkansområdena med sina geografiska områdesansvar och länsstyrelsen genom styrelsarbetet har nära kontakt med region- och lokalnätägare och är viktiga aktörer att ha fortsatt nära dialog med för att stärka den lokala motståndskraften.

Civilpliktiga för bemanning av idag obemannade vattenkraftstationer

Svenska kraftnät bedömer att det med civilplikt skulle gå att tillgodose ett behov av lokal bemanning av vattenkraftstationer vid höjd beredskap. Det är nödvändigt för att, precis som Försvarsberedningen belyser, upprätthålla den planerbara energiproduktionen under höjd beredskap och krig.

Det finns även obemannade dammanläggningar som inte ligger i direkt anslutning och ingår i en vattenkraftstation som är viktiga för den planerbara vattenkraftproduktionen som bör tas i beaktande. Vår bedömning är att även dessa anläggningars driftpersonal bör omfattas i snabbspåret för aktivering av civilpliktiga.

Civilpliktiga för ledning av regional/lokal ö-drift

Svenska kraftnät behöver, inom ramen för uppdraget att fortsätta åtgärder för återupptagande av civilplikten, utreda vidare om det med civilplikt går att säkerställa tillgången till uthållig ö-driftsledning i prioriterade ö-driftområden. På så sätt kan de centralaste funktionerna i ö-driften säkerställas genom utbildning och krigsplacering. Om fortsatta utredningar kommer fram till att civilplikt inte är ett lämpligt verktyg för ö-driftsledning kommer Svenska kraftnät undersöka alternativa lösningar genom till exempel beslut med stöd av elberedskapslagen eller andra åtgärder som kan säkerställa utbildning och personal för ö-drift.

Energiföretagen ställer sig positiva till att personal för ö-driftsledning för att upprätthålla energisystemets förmåga att styra om försörjningsvägar för el genom

ö-drift omhändertas. På sikt behöver även fjärrvärme och fjärrkyla och deras beredskapspersonal i att använda lokala energikällor, behöva tillvaratas ännu mer som en värdefull stödfunktion till elförsörjningen.

4.3.3 Totala behovet av personalförstärkning under höjd beredskap

Som utgångspunkt tar Svenska kraftnät behovet av att trygga totalförsvarets behov av elförsörjning, vilket förutsätter ett kraftsystem som på samtliga spänningsnivåer⁴, funktioner och tjänster är rustat för att kunna motstå förhållanden som kan uppstå vid krigsfara eller krig.

Vi noterar att militärens och NATOS eventuella behov av civila reparationsresurser ej berörs i redovisningen. Denna planering underlättas om privata företag och myndigheter har samsyn om prioriteringar och arbetsmetoder där civilpliktiga kan användas. Avgränsade och tydliga mål för användandet av civilpliktiga ökar privata företags möjlighet till planering av krigsorganisation.

Svenska kraftnät har 2022 bedömt att det finns behov av en förstärkning med minst 6 000 personer för att hantera det ökade behov av åtgärder som kan förväntas uppstå under höjd beredskap.⁵ Svenska kraftnät har inom ramen för detta uppdrag inte genomfört en förnyad behovsanalys.

Verket bedömer att samhällets allt högre beroende av el, vilket leder till stora nyinvesteringar i kraftsystemet, samt utvecklingen av det säkerhetspolitiska läget medför att det saknas skäl att anta att behovet nu jämfört med 2022 skulle ha minskat i numerärer. Det kan dock på grund av samhällsutvecklingen finnas ett behov av att inför ett eventuellt återinförande av civilplikt med mönstring göra en förnyad bedömning. Sannolikt ökar behovet än mer på några års sikt. Det kan tilläggas att hela detta behov av personalförstärkning inte behöver tillgodoses genom civilplikt.

Utifrån Energiföretagens kartläggningar kan vi bedöma detta som rimligt: såväl den numerära bedömning som Svenska kraftnät gör liksom att det saknas skäl att anta att behovet skulle minskat (snarare ökat). Detta mot bakgrund av att kompetensbehovet hos Energiföretagens medlemmar ökade med 2,5 gånger från 2017 till 2021.

För att lyckas med uppdraget på sikt behöver rekryteringsbasen breddas. . Behovet av civilpliktiga i samband med samhällets elektrifiering berör ett stort antal yrken och kompetenser. Flera redan identifierade bristyrken kan leda till flaskhalseffekter och stor konkurrens om arbetskraft inom energibranschen och mellan andra branscher påverkar förutsättningar att lyckas med uppdraget. Det kommer även att vara avgörande hur civilpliktsuppdraget attraktivitet framställs vid rekrytering av civilpliktiga. Det finns en högst begränsad arbetskraftsreserv att

⁴ Svenska kraftnät. (2022). *Sveriges elnät. Lokal- regional- och transmissionsnät*

⁵ MSB (2022). Ärendenummer 2021-08640-55. Svar på regeringsuppdrag Ju2021/02771. *Behov av personalförsörjningar inom bevakningsansvariga myndigheter och andra berörda aktörer vid en situation med höjd beredskap och ytterst krig.*

hämta kompetens ifrån i Sverige och utifrån från andra länder. Det råder en global konkurrens om arbetskraften och de nationella förutsättningarna att attrahera kompetens från andra länder bör därför analyseras närmare. Detta kommer vara nödvändigt för att kunna civilpliktiga personal i framtiden.

Skolverket håller på med en översyn av gymnasieskolans El- och energiprogram. I den nuvarande undervisningsplanen finns inte eldistribution med och det är inte heller möjligt att göra detta som ett tillval. Ett lämpligt första steg mot ökad kompetensförsörjning av eldistributionselektriker kan vara ett obligatorium för alla som går El- och energiprogrammet. Det är bland annat ur den här poolen som Svenska kraftnät och privata aktörer inom energisektorn kommer att rekrytera de som kan utbildas för civilpliktsuppdrag på sikt.

4.5.2 Identifiering av individer

Det är i nuläget svårt att bedöma hur många personer med lämplig grundutbildning som kan vara föremål för annan utredning. Svenska kraftnät har gjort en grov uppskattning att ca 10 000 personer kan behöva utredas i någon grad för skriva in och krigsplacera 1 000 individer som civilpliktiga.

Det finns en modell för branschvalidering Energi. [Valideringsmodell för energi | Sobona](#) Ett verktyg för att verifiera reell kompetens och bygga på med de utbildningsinsatser som krävs för att uppnå den yrkesbehörighet som branschens företag verifierat. Modellen rymmer bland annat yrkesroller som är relevanta för elförsörjningen, så som distributionselektriker och beredare. Branschvalidering Energi har utvecklats med stöd av statsbidrag från Myndigheten för yrkeshögskolan och förvaltas av arbetsmarknadens parter inom energiområdet (Sobona, Kommunal och SEKO) i samverkan med Energiföretagen Sverige. Branschvalidering kan användas för bedömning av reell kompetens vid rekrytering eller kompetensutveckling, som ett kompetensbevis efter genomförd Yrkesvux- eller arbetsmarknadsutbildning.

Tilläggs kan också att Myndigheten för yrkeshögskolan genomför en pilotverksamhet med Yrkesvux (gymnasial yrkesutbildning för vuxna) inom Yrkeshögskolans verksamhet. Ett av de områden som omfattas av pilotverksamheten är energi. Detta utökar potentiellt möjligheterna att med kortare utbildningsinsatser nå energirelevant kompetens.

4.6 Behov av kompletterande utbildning

I föreliggande regeringsuppdrag uppdrogs Svenska kraftnät att identifiera kompletterande utbildningsinsatser och behov av repetitionsutbildningar för personer som redan innehar relevant kompetens inom aktuellt verksamhetsområde.

För att individerna ska vara tillräckligt förberedda för uppgifter i höjd beredskap och ytterst krig anser vi förutom att repetitionsutbildning behöver kompletteras med grundutbildningar i elsäkerhet att utbildning i personsäkerhet som fysiskt skydd under väpnat angrepp är nödvändigt i att stärka Sveriges förmåga både

inför och under höjd beredskap. Branschen kan inte skicka ut reparatörer i krig att laga luftledningar om de inte erhållit adekvat utbildning.

Sammanfattningsvis ser vi behov av en checklista som kan vara ett stöd för personer i civilpliktsprocessen. Checklistan bör omfatta de delar som måste finnas på plats innan arbetet med organisation och krigsplacering påbörjas, såsom indikation om varaktighet och avslut av civilplikten samt eventuella krav på avtalsskrivningar och ersättningsnivåer.

4.7 Behov av författningsändringar och föreskrifter

Mot denna bakgrund är det Svenska kraftnäts uppfattning att regeringen, med den skrivning som finns i ovan angivet regeringsbeslut, inte återaktiverat civilplikt med kortare grundutbildning (som inte får överstiga 60 dagar), utan enbart återaktiverat civilplikt med repetitionsutbildning. Svenska kraftnäts bedömning är att detta inte är tillfyllest. Genomförandet av civilplikt inom elförsörjningen kan inte begränsas till enbart civilplikt med repetitionsutbildning utan kräver även möjlighet till kortare grundutbildning.

Energiföretagen stödjer Svenska kraftnäts bedömning att en omformulering eller ett tillägg behövs för att motsvarande skyldighet ska finnas för att fullgöra kortare grundutbildning vid civilplikt efter annan utredning.

Det ska vara möjligt med en kortare grundutbildning och inte bara en repetitionsövning för att säkerställa god elsäkerhetsnivå enligt energibranschens föreskrivna riktlinjer i EBR (elnätbranschens riktlinjer), i ESA (elsäkerhetsanvisningar) och EBR-ESA Vattenvägar för arbeten och åtgärder i eller vid vattenkraftsanläggningar och dess vattenvägar. Alla dessa anvisningar är garantier för en säker och kostnadseffektiv reparationsberedskap och bidrar till en säker arbetsmiljö.

5.5 Kostnader

Kostnaderna för åtgärder som krävs för att genomföra civilplikt med annan utredning föreslås finansieras genom anslag. Svenska kraftnät föreslår att finansiering sker genom elberedskapsanslaget.

Energiföretagen Sverige avstyrker Svenska kraftnäts förslag om finansiering via elberedskapsanslaget. Det är av yttersta vikt att elberedskapsavgiften inte börjar användas för att upprätthålla utbildning och tjänstgöring enligt pliktlagstiftning. Dels blir det principiellt märkligt, dels leder det oundvikligen till att de medel som finns tillgängliga för aktörernas nödvändiga åtgärder och investeringar minskar.

Kostnaderna för civilplikten finansierades fram till dess att den upphörde 2008 genom en separat anslagspost för civilt försvar som disponerades av den dåvarande Krisberedskapsmyndigheten och fördelades till respektive myndigheter som ansvarade för civilpliktsutbildning. Vi anser att en liknande modell bör tillämpas när civilplikten åter aktiveras. Det är angeläget med en långsiktig finansieringslösning för den återaktiverade civilplikten som bör finansieras inom

ramen för en sammanhållen finansiering av de kraftiga totalförsvarssatsningarna som nu sker. Det behövs en samlad kollektiv finansiering som inte sker sektorsvis. Det är även angeläget att utbetalning av de försvarspliktigas förmåner som till exempel dagpenning och familjebidrag regleras särskilt via Försäkringskassan.

Avslutningsvis

Genom en återaktivering av civilplikten ges möjlighet till tydlig central styrning och prioritering som befrämjar en rimligt sammanhållen process och metodik för att öka elförsörjningens motståndskraft. Återaktivering av civilplikten ger även större tydlighet i krigsplaceringar och möjlighet för att kunna knyta till sig underentreprenörer och leverantörer som energisektorn är starkt beroende av. Idag har privata företag ingen skyldighet att krigsplacera i fredstid. Vid höjd beredskap finns behov att kalla in förstärkningsresurser inom elberedskapen och på sikt eventuellt inom Elsamverkan. Uppdraget om skyndsam aktivering av civilplikt inom elförsörjningen är ett första steg mot visionen för att upprätthålla en hållbar energiförsörjningen för alla, alltid.

Åsa Petterson

VD, Energiföretagen Sverige